

Миргород В. О.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ДІАЛЕКТНОГО МОВЛЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ К. СТОКЕТТ «ПРИСЛУГА» ТА ЙОГО ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ)

Стаття присвячена дослідженню особливостей відтворення діалектного мовлення. Афроамериканський діалект є одним із найпоширеніших соціальних діалектів, які зустрічаються у англійській художній літературі, тому його аналіз є важливим і показовим. Виходячи з інформації, представленої про афроамериканський діалект, потрібно розуміти, як передати різні особливості його специфіки під час перекладу, якщо не існує точних способів їх передачі.

Афроамериканська народна англійська – це діалект, яким говорить більшість афроамериканців у Сполучених Штатах. Особливості діалекту частіше зустрічаються серед робітничого класу, ніж серед представників середнього класу; частіше серед підлітків, ніж серед людей середнього віку; більше в неформальних контекстах, ніж у формальних.

Діалекти – це джерело важливої соціальної інформації, яка походить від її носіїв. Вважається, що при перекладі діалектизмів перекладознавство є ключем до розуміння самого діалекту, а не інструментом його бездумного відтворення в тексті перекладу. У науковій спільноті немає єдиної думки про ключові тактики, використання яких є необхідним для адекватного відтворення діалектної лексики.

Оскільки афроамериканський діалект є сумішшю африканської культури та англійської мови, якою розмовляють афроамериканці, значна частина його лексики складається зі сленгових виразів. Знайти український словниковий відповідник стилістично маркованим одиницям (особливо, сленгізмам та жаргонізмам) мови є дуже складним, а інколи і неможливим завданням. За відсутності відповідника в українській мові, перекладачі звертаються до описового перекладу. Сленгізми та жаргонізми можуть бути перекладені за допомогою «інтерлінійного» та «трансформаційного» способів перекладу.

У переважній більшості випадків перекладачі застосовують різноманітні лексико-граматичні трансформації. Адекватність такого перекладу забезпечується, крім того, врахуванням стилістичних особливостей оригіналу, адже переклад має на меті відтворення стилістичної складової джерельного тексту.

Ключові слова: афроамериканський діалект, афроамериканська література, Black English, мовленнєві особливості, «Прислуга».

Постановка проблеми. Різні дослідження в галузі перекладознавства розглядають особливості передачі різноманітних існуючих діалектів, таких як професійні діалекти, жаргони і сленг. Незважаючи на це, лише кілька займалися складною проблемою передачі афроамериканського діалекту (дуже поширеної форми існування англійської мови), який багато лінгвістів відносять до соціальних діалектів [1]. Афроамериканський діалект є одним із найпоширеніших соціальних діалектів, які зустрічаються у англійській художній літературі, тому його аналіз є важливим і показовим. Виходячи з інформації, представленої про афроамериканський діалект, потрібно розуміти, як передати різні особливості його специфіки під час перекладу, якщо не існує точних способів їх передачі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну базу дослідження склали праці таких вчених, як: Л. Березовський, М. Моріні, З. Лановик, О. Ребрій, О. Сербенська, Т. Цепенюк, І. Ваврів, А. Дзюбановська, М. Руденко, О. Медвідь, В. Алікберов.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення особливостей відтворення діалектного мовлення на прикладі роману The Help К. Стокетт та його перекладу на українську мову.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до висновків Ш. Поплак, афроамериканська англійська зародилася на основі англійської мови, але в процесі розвитку спільноти афроамериканців у США у ній виникли специфічні особливості. Це могли бути елементи лексики, граматичні особли-

вості та інші риси, які стали характерними для цієї мови [2].

Використовуючи дослідження Лаванди Льюїс на тему «Значення афроамериканської народної англійської мови в навчанні», можна зробити висновок, що афроамериканська народна англійська – це діалект, яким говорить більшість афроамериканців у Сполучених Штатах. Хоча цей діалект використовується всюди, де проживають афроамериканці, слід пам'ятати, що не всі афроамериканці говорять на діалекті постійно [3]. Особливості діалекту частіше зустрічаються серед робітничого класу, ніж серед представників середнього класу; частіше серед підлітків, ніж серед людей середнього віку; більше в неформальних контекстах, ніж у формальних.

Діалекти – це джерело важливої соціальної інформації, яка походить від її носіїв. Вважається, що при перекладі діалектизмів перекладознавство є ключем до розуміння самого діалекту, а не інструментом його бездумного відтворення в тексті перекладу. У науковій спільноті немає єдиної думки про ключові тактики, використання яких є необхідним для адекватного відтворення діалектної лексики [4].

Так, О.В. Ребрій пропонує доволі сміливе та цікаве вирішення проблеми відтворення діалектного мовлення. Він стверджує, що «своєрідним «джерелом натхнення» для перекладачів під час відтворення різнорівневих елементів етносоціолектів може бути таке суперечливе явище філологічного сьогодення, як суржик» [5, с. 119–120].

Польський вчений Л. Березовський, серед іншого, пропонує створення штучного замітника діалекту, проте наголошує, що такий підхід може викликати проблеми із розумінням в читача. Окрім цього, він пропонує частковий переклад, відповідно до якого, частина діалектизмів, а саме: короткі, добре відомі слова та фрази, – не перекладаються, а залишаються в оригінальному написанні [6]. Такий підхід, на думку О.В. Ребрія, є не зовсім правильним, адже «українська мова не має усталеної системи засобів фонологічної стилізації, на відміну від англійської, а отже, використання таких засобів в однаковому обсязі в оригінальному та перекладеному творах не матиме аналогічного функціонального впливу» [5, с. 147].

У контексті афроамериканського діалекту важливо знайти способи передачі в мові перекладу його унікальності та специфіки, що включають в себе жаргонізми, а також особливості граматики та фонетики, які допоможуть передати культурні,

соціальні та індивідуальні аспекти персонажів та їхнього середовища.

Сучасні перекладознавці поділяють думку, що для перекладу діалектизмів можна і необхідно використовувати просторіччя. Адже саме просторіччя є найбільш правильним функціональним еквівалентом соціальних діалектів, який додасть мові перекладу ознаку відхиленості від літературної мови [7].

Англійський лінгвіст М. Моріні стверджує, що така проблема може бути вирішена шляхом створення «мови в мові», що означає створення такої мови, яка б складалася з неправильних або підлаштованих під місцевий колорит слів і фраз, фонетично адаптованих до правил мови, на якій створюється переклад [8].

Позицію між жаргоном та просторіччям займають професійні терміни, до яких належать терміни та вислови, що вживаються в окремій професійній спільноті як звичайні слова; перекладач також повинен знайти їхні словникові відповідники, якщо вони існують у мові перекладу, і використати їх у своєму тексті. Розглянемо приклади з нашого тексту:

“By the time he in third grade, thou, he get to talking better than the President a the United States, oming home using words like conjugation and parliamentary ... I say hosecat, he say domesticized feline. I say mixer and he say motorized rotunda [9, с. 5]” – Але до третього класу він почав говорити краще, ніж президент Сполучених Штатів, і, приїшовши додому, використовував такі слова, як «відмінювання» чи «парламентський»... Я говорю «домашня кішка», а він відповідає «одомашнений хижак сімейства котячих», я говорю «міксер», а він – «моторизований пропелер» [10, с. 8].

Особливим явищем є англійський сленг, який більшість науковців визначають як «експресивне англійське (американське) просторіччя» [12]. Оскільки афроамериканський діалект є сумішшю африканської культури та англійської мови, якою розмовляють афроамериканці, значна частина його лексики складається зі сленгових виразів [13].

Відповідно до словника лінгвістичних термінів під редакцією В.В. Баркасі, С.О. Каленюк, О.В. Коваленко, жаргонізми, аргонізми – слова або вислови, які належать жаргону або аргю певної мови. Жаргонізми використовуються членами певних соціальних груп або спільнот для надання експресивного забарвлення назвам предметів, явищ, дій або понять, які мають особливе значення для цих груп (*“Have a little pecker pie, nigger?”* [9]) [14].

Взагалі, всі ці категорії (арго, жаргон, професійні діалекти, сленг), на думку багатьох авторів, в кінцевому підсумку, тісно пов'язані з просторіччям і часто тотожні або переходять в нього. Отже, при відсутності відповідників чи функціональних аналогів, перекладач все ж звертається до просторіччя, яке надає перекладу потрібну характеристику відхилення від літературної норми [4].

У випадках з діалектизмами відмінності в підході полягають в тому, що, відповідно до давно прийнятої аксіоми в мистецтві художнього перекладу, діалектизм взагалі не можна перекладати діалектизмом («...неможливо перекладати південно-французькі діалектизми за допомогою особливостей південноукраїнських діалектів») [4]. У цих випадках демонструється лише деяке відхилення мови того, хто говорить, від літературної мовної норми, що досягається не вживанням українських діалектизмів або вульгаризмів, а використанням деяких розмовних елементів мови. Тут із лінгвістичних причин при перекладі неминучі великі втрати, які лише частково компенсуються перекладацькими зауваженнями та коментарями [4].

Знайти український словниковий відповідник стилістично маркованим одиницям (особливо, сленгізмам та жаргонізмам) мови є дуже складним, а інколи і неможливим завданням. За відсутності відповідника в українській мові, перекладачі звертаються до описового перекладу. Сленгізми та жаргонізми можуть бути перекладені за допомогою «інтерлінійного» та «трансформаційного» способів перекладу.

Наприклад, вираз *“Ho-ly shit”*. Інтерлінійний, тобто прямий, переклад в даному випадку є неприпустимим, оскільки призводить до порушення відповідних комунікативних стандартів, а також викликає непорозуміння через культурну та мовну специфіку. Окрім цього, оскільки різниця у комунікативних стандартах української та англійської мови є доволі суттєвою, використання таких лексем, як *shit*, звичних для сучасної американської версії розмовної англійської мови, в українській мові, навпаки, є неприйнятним. Отриманий український відповідник подібної стилістично маркованої лексики вважається більш грубим, ніж вихідне слово. З огляду на це, адекватним та етично вірним перекладом подібного висловлювання вважається таке: «*Чорт забирай*». В перекладі використовується розмовна, але не сленгова лексема.

«Чорт забирай» є менш грубим і більш прийнятним виразом для вживання в розмовному

спілкуванні, що відображає аналогічний ступінь шоку або незадоволення, але з використанням більш відомих і не так агресивних слів. Такий переклад враховує мовно-культурні відмінності та стандарти прийнятності в різних мовах і сприяє більш етичному спілкуванню.

У той же час перекладач може перекладати сленг сленгом, підбираючи український відповідник вихідної сленгової лексеми. Наприклад: *“Shoot, now I’m wondering if this fool even plans on hiring a maid or is she just drug me all the way out here for sport”* [9, с. 32]. – «*Чорт, тепер навіть не знаю, чи ця дурепа взагалі планує наймати покоївку, чи вона просто так притягнула мене сюди*» [10, с. 34].

У переважній більшості випадків перекладачі застосовують різноманітні перекладацькі трансформації. Залежно від характеру мовних одиниць оригіналу, які В.І. Карабан називає «вихідними», перекладацькі трансформації можна поділити на лексичні, граматичні та лексико-граматичні (в останніх трансформації підлягають і лексичні, і граматичні, і семантичні одиниці оригіналу).

В.І. Карабан розподіляє лексичні трансформації на конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, а також перестановку слів [11, с. 38–54], фактично «різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [11, с. 39].

Адекватність такого перекладу забезпечується, крім того, врахуванням стилістичних особливостей оригіналу, адже переклад має на меті відтворення стилістичної складової джерельного тексту. У випадках лексичних заміни використовуються сленгові вирази та лексеми, які близькі за стилем та семантикою до першотвору, з метою зберегти стилістичну складову та атмосферу оригіналу в перекладі [15, с. 61].

She’s probably ten or fifteen years younger than me, twenty-two, twenty-three, and she’s real pretty, but why’s she wearing all that goo on her face? [9, с. 31] – *Вона, мабуть, на десять чи п’ятнадцять років молодша за мене, їй приблизно двадцять два, чи можливо, двадцять три, і вона дуже красива, та навіщо їй так багато шпукатурки на обличчі* [10, с. 33]?

Цей підхід може бути дуже ефективним, особливо якщо мета перекладу полягає в тому, щоб передати не лише зміст, а й стиль, тон та вираз-

ність оригінального тексту. Однак важливо враховувати аудиторію та контекст перекладу, оскільки деякі сленгові вирази можуть бути менш зрозумілими або нецензурними в новому мовному середовищі. Тому перекладач повинен бути обережним і враховувати, наскільки прийнятним та зрозумілим є вибраний переклад для цільової аудиторії.

Оскільки жаргони, арго та сленг піддаються частим змінам, перекладач, шукаючи їм відповідності, не повинен втрачати з поля зору часовий фактор. Наприклад, сленг часто стає «мовною відзнакою покоління», так що невдало підібраний відповідник може іноді перетворитися на анахронізм. Не менш небезпечним є ігнорування місцевого фактора, особливо відносно використання в мові перекладу окремих діалектизмів, що перебувають на межі просторіччя.

Іншою групою відхилень від літературної норми є навмисне та ненавмисне словотворення: специфічні неологізми (вольності усної мови та дитяча мова – дитячі окказіональні неологізми) та неправильності мовлення та вимови (дитяча мова, ламана мова – через незнання мови або недостатню мовну культуру, а також всі види дефектів мовлення). Передача таких вільностей усної мови, такого словотворення, разом із грою слів (каламбурами), – це випробування для таланту та винахідливості перекладача [7].

Беручи до уваги сучасне значення каламбура як фігури мови з певною стилістичною спрямованістю, варто підкреслити, що «випадкові» каламбури можна розглядати, наприклад, у мовленнєвій характеристиці, коли автор навмисно зробив їх випадковими, відтворюючи гру слів, що розкриває мислення персонажа, звичайне мовлення, певну рису характеру [16, с. 35]. Одна єдина порада тут: бути обережним та намагатися «вгадати тон» з автором.

Ламане мовлення іноземця, який не володіє мовою оригіналу, повинно звучати природно і в перекладі; отже, його передачу слід здійснювати також функціонально. Здобуття певного розуміння будови та звучання мови цього іноземця, здається, є необхідним для перекладача, оскільки таке мовлення зазвичай є перекладом з його рідної мови. Однак німець, який погано знає англійську, та німець, який погано володіє українською мовою, відтворюють свої думки різним чином [17].

Ламана мова іноземця в оригіналі є мовною вставкою, тобто при перекладі на українську з мов, які використовують латиницю, її слід відтворювати також латиницею або транскрибувати, у зворотному випадку – кирилицею відтворю-

вати латиницею. Різні дефекти мовлення, такі як шепелявість, сюсюкання, гнусавість, картавість, заїкання зазвичай передаються аналогами, або їх можна оговорити коротким реченням у тексті: «зашепелявив старий», «сильно заїкаючись», «проковтнувши на англійський манер всі «р», тощо [18, с. 340].

Важливим фактором, на який також треба звертати особливу увагу, є експресія, якою користується персонаж. З огляду на складнощі передачі експресивних лексичних одиниць перекладачами літератури та кіно, ступінь співвідношення експресії іншомовної та української лексики є в наш час досить складним питанням [18, с. 340].

Досить популярною є практика заміни більш експресивних висловлень в мові оригіналу менш експресивними відповідниками української мови. Так, фраза Містера Ліфолта: “*This is my damn house and I pay for what goddamn goes in it!*” [9, с. 14] перекладається як «*Це мій чортів будинок, і я плачу за все, що тут, трясця, е!*» [10, с. 17].

З.Б. Лановик зауважує, що питання щодо використання ненормативної лексики в перекладах досить непросте: «Недруковане слово в Америці і нецензурне слово у нас – це зовсім різні речі. Американська ідіоматика значно менш експресивна, ніж українська» [19, с. 258].

Усвідомлені автором помилки в вимові або написанні персонажів також передаються за допомогою аналогів [20].

Висновки. Головне при виборі засобів передачі контамінованої мови в перекладі – це збереження природності та правдоподібності українського варіанту. Перекладач не повинен бути обмежений використанням саме тієї категорії засобів, якими користується іноземний автор. У більшості випадків це не лише непотрібно, але просто неможливо. А оскільки перекладач має право замінювати одні мовні засоби іншими (граматичні, лексичні, фонетичні – будь-які, відповідно до норм контамінації української мови), то, отже, він може застосовувати прийоми контамінації не там, де це зроблено в іноземному оригіналі.

Тому при створенні перекладу роману необхідно ознайомитися з культурою та специфікою використаного діалекту, на якому написаний твір. Буває, що для досягнення художньої правди автор у мовленні свого героя використовує ненормативні лексичні одиниці: діалектизми, вульгаризми, жаргонізми та інше. Врахування всіх цих факторів та їх передача є обов’язковим завданням художнього перекладача, для чого йому, окрім глибоких знань мови оригіналу та мови перекладу, потрібний

художній смак та відчуття міри, бо інакше мовленнєвий портрет, створений автором, ризикує перетворитися на дійсно безглузду «кальку», або грубе карикатурне зображення.

Список літератури:

1. Wolfram W. The Grammar of urban African American Vernacular English. *A Handbook of Varieties of English* / Ed. by B. Kortmann and E. Schneider. Berlin : Mouton de Gruyter, 2004. P. 111–132.
2. Poplack S. The English History of African American English. Oxford, 2000. 298 p.
3. Lewis L. African American Vernacular English. URL: <https://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/10100/Lewis,%20LaWanda.pdf?sequence=1>. (дата звернення: 22.09.2024)
4. Медвідь О. М. Проблема використання діалектизмів і просторіччя в українському художньому перекладі. *Другий міжнародний конгрес українців: доповіді і повідомлення* (м. Львів 22–28 серпня 1993 р.). Львів, 1993. С. 272–277.
5. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.
6. Berezowski L. Dialect in Translation. Wrocław : Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1997. 152 p.
7. Гудманян А. Г., Струк І. В. Відтворення фонографічних аномалій діалектного мовлення в перекладі (на матеріалі творів Марка Твена та їх перекладів українською й російською мовами). *Одеський лінгвістичний вісник*, 2014. Вип. 4. С. 52–55.
8. Savory T. The Art of Translation. Boston : The Writers, Inc., 1968. 191 p.
9. Stockett K. The Help. Penguin Books, 2010. 444 p.
10. Стокетт К. Прислуга. Харків. КСД «Клуб Сімейного Дозвілля», 2009. 496 с.
11. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова Книга, 2001. 303 с.
12. Алікберов В. І. Сленг та переклад . Київ: Лілея, 2000. 32 с.
13. Rickford J. R. Ebonics Notes and Discussion. URL: <https://web.stanford.edu/~rickford/ebonics/EbonicsExamples.html> (дата звернення: 22.09.2024)
14. Баркасі В. В., Каленюк С. О., Коваленко О. В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв, 2017. 122 с.
15. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу. *VI Міжнародна науково-практична конференція «Спецпроект: аналіз наукових досліджень»* (30–31 травня 2011г.). Буковинська державна фінансова академія, Україна. С. 28–33.
16. Пожарицька О. О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі. URL: <http://www.sworld.com.ua/simpoz2/114.pdf>. (дата звернення: 02.09.2024)
17. Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс» у англійській лінгвістиці. *Іноземна філологія*, 2002. № 32–33. С. 10–14.
18. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 544 с.
19. Лановик З. Б. Художній переклад як проблема компаративістики. *Літературознавча компаративістика: навч. посіб.* / ред. Р. Т. Гром'як; упоряд.: Р. Т. Гром'як, І. В. Папуша. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТДПУ, 2002. С. 256–272.
20. Кравчук І. В. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2010. №2. С. 60–63.

Myrhorod V. O. FEATURES OF REPRODUCING DIALECTAL SPEECH (BASED ON KATHRYN STOCKETT'S NOVEL *THE HELP* AND ITS TRANSLATION INTO UKRAINIAN)

The article is devoted to studying the features of reproducing dialectal speech. African American Vernacular English is one of the most widespread social dialects found in English-language fiction, making its analysis both important and representative. Based on the information presented about African American Vernacular English, it is essential to understand how to convey the unique features of this dialect during translation, especially given the absence of exact equivalents.

African American Vernacular English is a dialect spoken by the majority of African Americans in the United States. The features of the dialect are more commonly observed among the working class than the middle class, more frequently among teenagers than older adults, and more often in informal contexts than in formal ones.

Dialects serve as a source of important social information about their speakers. It is believed that in translation, dialectology is key to understanding the dialect itself, rather than a tool for mindlessly replicating

it in the target text. In academic circles, there is no consensus on the essential strategies for adequately reproducing dialectal vocabulary.

Since African American Vernacular English is a combination of African culture and the English language spoken by African Americans, much of its vocabulary consists of slang. Finding Ukrainian equivalents for stylistically marked units (particularly slang and jargon) is a difficult, and at times, impossible task. When no equivalent exists in Ukrainian, translators resort to descriptive translation. Slang and jargon may be translated using “interlinear” or “transformational” translation methods.

Modern translation scholars agree that colloquial language can and should be used for translating dialectisms. Colloquial speech serves as the most appropriate functional equivalent for social dialects, as it imparts a distinct deviation from the literary language in the translation, reflecting the original’s informal and socially marked nuances.

In most cases, translators use various lexical and grammatical transformations. The adequacy of such translation is ensured by considering the stylistic features of the original, as the goal of the translation is to reproduce the stylistic elements of the source text.

Key words: *African-American dialect, African-American literature, Black English, speech features, «The Help».*